

Vremja

Aika on historian perusulottuvuus. Ilman aikaa ei ole historiaa ja kaikki aika-akselilla arvioitava on historiaa. Näin kaikki on historiaa tai mikään ei ole historiaa, sillä kaikki asiat kuuluvat aina myös jonkin erityistieteen kenttään. Historialla ei olekaan omia metodejaan, vaan se käyttää kulloisenkin erityistieteen välineitä. Historia alkaa ajan synnystä, ja siksi esihistoria on jotakin ennen alkuräjähdyttä.

Aika on subjektiivinen ja kulttuurisidonnainen käsite. ”Viisi minuuttia” eroaa suomalaisen, venäläisen, italialaisen ja sudanilaisen maailmassa, mutta silti jokainen puhuu totta omassa ympäristössään. Suomalaiset ymmärtävät asian kuten itäiset pohjoissaksalaiset. Aikoinaan berliiniläiset kehittivät illanistujaisissa eroa preussilaispuolalaisten ja habsburgipuolalaisten välillä ajan näkökulmasta. Sama ero jakaa saksalaisiakin: Münchenissä minuutilla ei ole väliä.

Arkikielen ilmausten täsmällisyys kertoo suhteesta aikaan. Tuotantoelämälle voi olla tarpeetonta määritellä tapahtumia vuodenaikaa täsmällisemmin. Jossakin yhteisössä taas nousuveden, kylmyyden, kuumuuden jne. vuoksi askareet tulee tehdä oikeaan vuorokauden aikaan. Kehittyneessä tietoyhteiskunnassa ”aika on rahaa”, joten minuutinkin myöhästyminen on ongelma.

Venäjälläkin aika on oma ulottuvuutensa. Jo neuvostotelevision pääuutislähetysten nimi oli *Vremja* eli Aika. Se kertoi absoluuttisen totuuden, jota tuli noudattaa. Lähetys alkoi Moskovan aikaa sekunnilleen klo 21.00. Moskovan aika on yhä tärkeä käsite, koska se kuvaa kaiken riippuvuutta Moskovasta. Suomessa eletään Itä-

Euroopan aikaa, kuten Kreikassa, Egyptissä ja Etelä-Afrikassa, mutta se ei liitä meitä mitenkään toisiimme.

Venäjän vanhinta historiaa kuvaavan Nestorin kronikan oikea nimi on ”Kertomus välivuosilta”. Se kertoo, kuinka maailman alusta on tultu juuri sen kirjoittajien nykyisyyteen. Ajatus on tyypillinen keskiajan oppineille, mutta siinä on myös ripaus venäläistä sielua: kaikki on väliaikaista ja riippuu Kohtalosta, joka ohjaa tiettyyn lopputulokseen ilman, että ihminen voisi tähän vaikuttaa.

Eräs antropologi kuvasi länsimaisen ihmisen aikaa eteenpäin katsovana: hän valitsee junassa istuimen, josta näkee eteenpäin sen hyvän kehityksen, jonka tulevaisuus tuo tullessaan. Afrikkalainen taas valitsee penkin, josta näkyy taaksepäin: mitä kaikkea hyvää menneisyydessä on koettu. Venäläinen aika näkyy klassillisessa kirjallisuudessa: aika ei kulu minnekään vaan tapahtumat poukkoilevat itse kertomuksen ytimen ympärillä. Vaikka ihmisillä on vankka usko tulevaisuuteen, tekniikkaan ja edistykseen, he ovat kiinni menneisyydessä. Jopa neuvostokirjallisuudessa menneisyys on argumentti edistykselle.

Historia on tärkeä ja vakava asia Venäjällä. Historiaa ei pilkata, vaan se pitää kirjoittaa oikein ja oikean sisällöstä voi jopa presidentti antaa määräyksiä. Länsimainen historiatiede ei ole venäläisten mieleen siksi, koska se pyrki haastamaan ja kumoamaan totuuksia.

Ihmisen ikä näyttäytyy tässä valossa erikoisena. Kuten kaikissa yhteisöllisissä yhteiskunnissa, Venäjälläkin kunnioitetaan vanhuksia ja vanhuutta. Tämä näkyy niin perheissä, työ-

paikoilla kuin liikennevälineissäkkin. Toisaalta kun suomalaisessa kulttuurissa 30-vuotias on jo ikäihminen, voi venäjäksi työtellä hyvinkin 50-vuotista tarjoilijaa tai kutsua nuorukaiseksi samanikäistä miestä.

Venäläiset ovat kuitenkin itseisarvoisen nykyaikaisia toisin kuin suomalaiset, jotka ovat pinttyneitä maalaisia. Jo venäjän käsite ”nykyaikainen” tarkoittaa ”tähän aikaan sidottua”. Siitä ei pääse pyristelemällä irti kuten suomen ”nykyaikaisesta”. Venäläisten pitääkin seurata viimeistä muotia niin tekniikassa kuin pukeutumisessa. ”Mummojen” pöydässä on Venäjällä tarjolla *butterbrot*, jonka saksalaiset toivat uututena Pietariin 1700-luvulla. Nykyaikainen venäläinen syö *sandwichia*. Hän ei myöskään vietä vapaa-aikaansa *datšalla*, kuten tsaarinai-kaiset ylimykset, vaan *kottagella*.

Arkipäivässä aika tulevaisuuden suunnitelmana on toissijainen olottuvuus. Suunnitelma on haave, jonka ei ole edes ajateltu toteutuvan. Koska venäläisessä yhteiskunnassa ei voi luottaa lakien ja ulkopuolisten voimien pysyvyyteen, ja koska Kohtalo ohjaa elämää muutenkin, on pitkälinen suunnitelmallisuus haaveilemista olosuhteiden pysyvyydestä.

Koskaan ei ole kiire ennen katastrofia, ja kun katastrofin kautta selvittää maaliin, voidaan onnitella toisiaan voitosta. Tämä koskee niin matkalippujen hankintaa kuin rakennusprojektia. Kaikki jätetään viime tippaan, ja onnistuminen tehdään poikkeusjärjestelyiden ja vippaskonstien kautta. Kaikki aikataulut, säännöt ja suunnitelmat ovatkin vain muukalaisten keksimää riesaa.

Ainoat, jotka Venäjällä toimivat täsmällisesti ovat armeija, Lokakuun rautatiet ja taide. Näiden kautta avautuu taas uusi perspektiivi Venäjän aikaan. Aikoinaan vastasin käytännön pikkuseikoista presidentti Koiviston Neuvostoliiton vierailulla 1987. Tämän vuoksi päädyin Kremlin illalliselle pöydän päähän. Kun 17 ruuan illallinen piti viedä läpi tunnissa, tarkoitti se sitä, että tarjoilijat laskivat annokset pöydälle keskeltä lähtien ja keräsivät ne päädyistä alkaen. Näin muutama ruoka-annos otettiin edestäni niin, että en ehtinyt edes koskea niihin. Illallinen hoitui

kuitenkin täsmälleen suunnitellussa tunnissa.

Kyse onkin täsmällisyyden irvikuvasta: varsinaisen asia on alistettu täsmällisyydelle. Rautatieaikataulut ovat väljiä ja junat odottelevat, jotta saapuisivat aikataulun mukaan määräasemille. Venäläisessä taiteessa tekninen osaaminen ja täsmällisyys on kehitetty niin huippuunsa, että balettikin on oikeastaan preussilaisen sotilassulkeisjärjestyksen ja ranskalaisen baletin risteytys. Suorituksen ydin näyttäytyy äärimmäisenä pilkuntarkkuutena ja teknisenä virheettömyytenä samalla, kun taiteellinen kekseliäisyys on jäänyt kulisseihiin.

Määräaika ja määräys ovat kuolemanvakavia asioita. Neuvostoaikana eräs suomalaisten rakentama mutta vielä keskeneräinen laitos piti käynnistää juuri tietynä päivänä, koska niin oli päätetty. Neuvosto-osapuolta ei haitannut se, että osa koneista rikkoutuisi. Kun käynnistys tapahtui suunnitelman mukaisena päivänä, oli määräaika noudatettu. Kun laitos oli sitten korjattavana ja pysähdyksissä, oli kyse aivan muusta seikasta eli remontista.

Tästä alkaakin venäläisyyden täsmällisyyden ydin. Vapaus eli *svoboda* on sekasortoa. Se pitää hallita täsmällisyydellä. Siksi periaatteessa ollaan erittäin täsmällisiä, mutta käytännön elämässä tästä joustetaan ja saavutetaan tilanne, jossa kaikki kulkee latuaan määräajoista välittämättä. Määräajan rikkominen on sen oikeus, jolla on valta ja valtaa pitää käyttää, jos sitä on.

J u k k a K o r p e l a

Kirjoittaja on yleisen historian professori ja laitoksen johtaja Itä-Suomen yliopiston Historia- ja maantieteiden laitoksella.